

การตรวจชำระและร่างประมวลกฎหมาย

ในกรุงสยาม

มหาอำมาตย์ตรี พระยามโหสถศรีพิพัฒน์ ฯ

(เชิญ ประชยานนท์)

พิมพ์ในงานขึ้นชิงช้า

เมื่อปีมะเด็ง พ.ศ. ๒๔๗๒

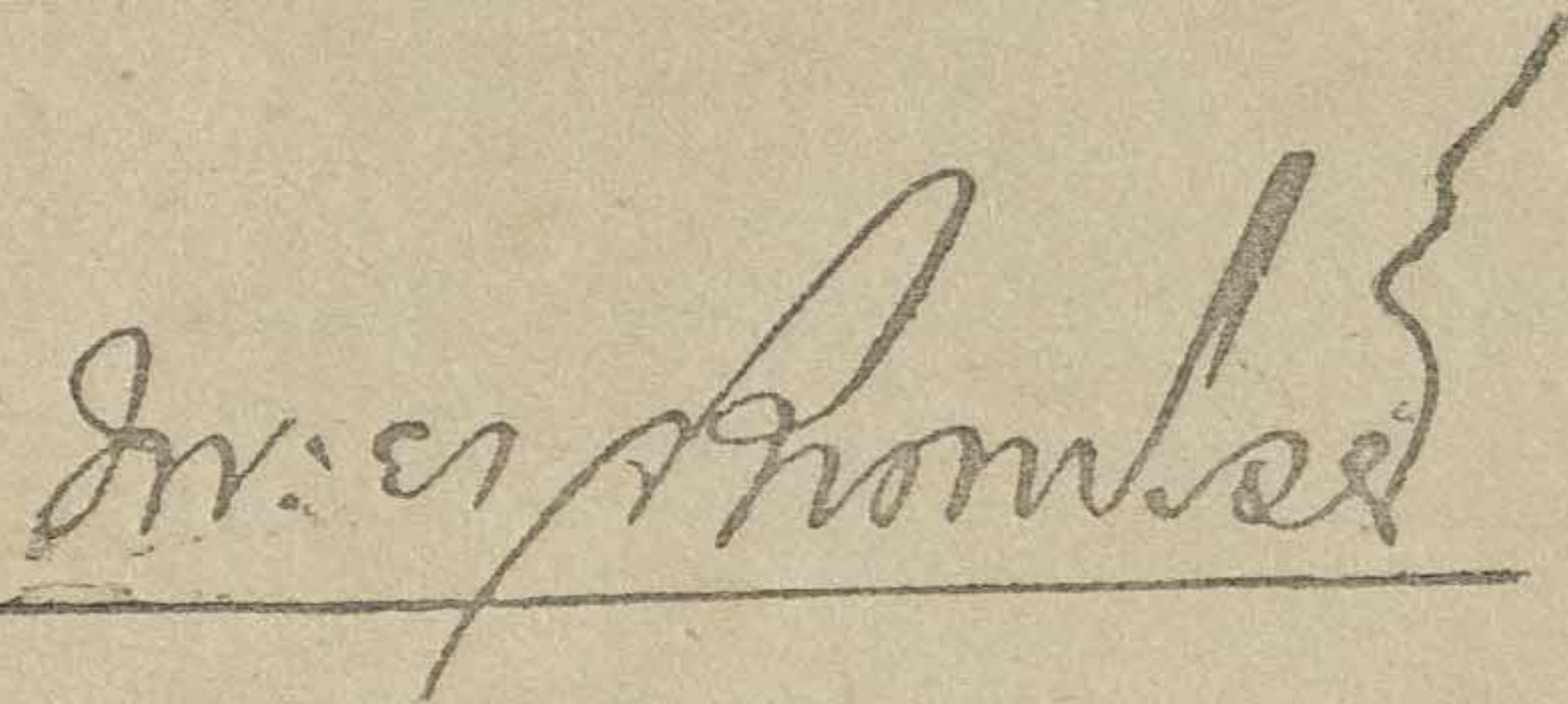
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เขียน
๑๖/๑๐/๗๑

คำนำ

เนื่องแต่ที่ใต้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาอำมาตย์ตรีพระยา
มโหสถศรีพิพัฒน์ฯ (เชิญ ปริชญานนท์) ปลัดทูลฉลองกระทรวง
ยุติธรรม เป็นพระยายืนชิงช้าในปี^{๒๕} พระยามโหสถศรีพิพัฒน์ฯ ได้ขอ
อนุญาตต่อข้าพเจ้า พมพ หนึ่ง^{๒๖} ว่า ด้วยการ ตรวจชำระและร่าง ประมวล
กฎหมายตามเค้าความในหัวข้อซึ่ง มอริเชียส อาร. กียอง ที่ปรึกษา
ในการร่างกฎหมายได้ทำขึ้น แต่ดัดแปลงแก้ไขและเพิ่มเติมบ้าง เพื่อแจก
แก่ผู้^{๒๗} ทมาช่วยงานเป็นนครพล^{๒๘} ข้าพเจ้ายกยออนุญาตให้ พมพ ได้ตาม
ประสงค์ ก่อนส่งไปลงพิมพ์ข้าพเจ้าได้อ่านตรวจตลอดครัดกว่าหนึ่งร้อย
เล่มนได้เรียบเรียงขึ้นโดยรีบเร่งเพื่อให้ทันงาน จะว่าบริบูรณ์ทีเดียวก็ไม่ได้
ถึงกระนั้นก็ดี เห็นว่าคงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านซึ่งใฝ่ใจในวิชากฎหมาย
บ้างตามส่วน หวังว่าบรรดาผู้ที่ได้รับหนังสือ^{๒๙} นี้ไปคงจะพอใจ

พระยาพิพัฒน์

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๒๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๒

การตรวจชำระและร่างประมวลกฎหมาย ในกรุงสยาม

การตรวจชำระและร่างกฎหมาย เป็นงาน
สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศสยามที่ได้จัดทำขึ้นใน
ระหว่าง ๕๐ ปีที่ล่วงมา ด้วยความประสงค์จะยัง
ความเจริญให้เกิดแก่ประเทศบ้านเมืองตามสมควร
แก่ปรีชาญาณ

เป็นที่ทราบกันอยู่ว่า ประเทศทั้งหลายโดยมาก
ในสมัยปรีชาญาณจะรวบรวมหลักกฎหมายทั้งใน
ส่วนแพ่งและอาชญา บรรดาที่กระจัดกระจายอยู่ใน
พระราชบัญญัติต่าง ๆ กติ หรือที่ไม่มีศอบทเป็น
ตายลักษณะอักษร แต่รับรองใช้กันมาในโรงศาลคดี
เหล่านี้ให้อยู่ตามหมวดหมู่ และรวมเข้าเป็น
ประมวลกฎหมาย เมื่อต้นศตวรรษที่ ๑๙ ใน
แผ่นดินพระเจ้านโปเลียน ประเทศฝรั่งเศสได้
รวบรวมจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรก (๑)
ซึ่งภายหลังเรียกว่า “โคดีนะไปเดียน” ต่อมามีข้า

(๑) อ.ศ. ๑๘๐๔ (พ.ศ. ๒๓๔๓)

ประเทศในยุโรปและอเมริกาโดยมากพากันรวบรวม
บทกฎหมายในประเทศนั้น ๆ เข้าไว้เป็นประมวล
กฎหมายตาม ๆ กัน จนถึงเวลานั้นประเทศทั้งหลาย
ได้มีประมวลกฎหมายใช้อยู่เป็นอันมากแล้ว เมื่อ
ปลายศตวรรษก่อนและในต้นศตวรรษนี้ การ
ทำประมวลกฎหมายใช้จะนิยมอยู่แต่ในยุโรปและ
อเมริกาก็ห้ามได้ แม้ในบริพาทิศ มีประเทศ
ญี่ปุ่นเป็นอาทิ ก็ได้จัดทำประมวลกฎหมายขึ้น
ด้วย ในประเทศเปอร์เซีย การจัดทำประมวล
กฎหมายได้เริ่มลงมือมาแต่ ค.ศ. ๑๘๓๓ (พ.ศ.
๒๔๕๓) และประเทศจีนก็ตกลงทำประมวล
กฎหมายขึ้นด้วยกัน ได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมาย
อาชญาแล้วแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๘๓๒) และ
เวลานี้กำลังจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งอยู่ ส่วน
ประเทศอินเดียที่ขึ้นแก่อังกฤษ ดังกาและเขมร
รัฐบาลก็ต่างประกาศใช้ประมวลกฎหมายซึ่งได้จัดทำ
ขึ้นให้เหมาะแก่ความต้องการของประเทศนั้น ๆ

ส่วนประเทศสยาม แม้จะได้เริ่มคิดวางโครง
การที่จะตรวจชำระบทกฎหมายทั้งลักษณะแพ่งและ
อาชญา เพื่อจัดทำขึ้นเป็นประมวลกฎหมายเมื่อ
ราว พ.ศ. ๒๔๔๐ ก็ดี แต่รัฐบาลก็ได้ลงมือเปิดยื่น
แปลงแก้ไขระเบียบการศาลยุติธรรมมาแต่ครั้งแต่

พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น จัด
 วางระเบียบศาลใหม่ หาผู้รู้กฎหมายชาวเบตเยียม
 อังกฤษ ญี่ปุ่น และฝรั่งเค็ด มาเป็นที่ปรึกษา
 กฎหมายประจำศาลต่าง ๆ กระทรวงยุติธรรมจึง
 ยังมีหน้าที่สำคัญในทุกที่ จนในเวลานั้นการร่าง
 กฎหมายและการสอนวิชากฎหมายก็มารวมอยู่
 ในกระทรวงยุติธรรมด้วย ได้มีพระราชกำหนด
 กฎหมายออกหลายฉบับที่ดัดแปลงแก้ไขวิธีการ
 ของศาลยุติธรรมให้ดีขึ้น และที่จัดการศาล
 ยุติธรรมให้เจริญขึ้นเป็นลำดับมาดังนี้ นับว่า
 เป็นกิจการอันสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ

เมื่อการศาลยุติธรรมได้เจริญขึ้นแล้ว เป็น
 ธรรมดาที่ปัญหาในเรื่องคดีจะชำระต่างกฎหมาย
 ย่อมเกิดขึ้นด้วยในขณะเดียวกัน แม้จะมีบท
 กฎหมายอยู่เป็นอันมากก็ดี บางฉบับก็ล้าหลัง
 สัมัยไม่เหมาะแก่ความต้องการในปรัศยุบนี้ การที่
 บทกฎหมายเหล่านั้นยังแยกย้ายกระจัดกระจายอยู่ใน
 พระราชบัญญัติต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน เป็นเหตุ
 ให้เกิดความคิดที่จะชำระรวบรวมบทกฎหมายเหล่านี้
 นนเขาไว้เป็นหมวดหมู่ และทั้งเพิ่มเติมบทกฎหมาย
 ใหม่เข้าอีกด้วย เพื่อที่จะให้ ได้ผลตามที่มุ่งหมาย
 ไม่มีทางใดดีไปกว่าที่จะทำเป็นประมวลกฎหมายขึ้น

ใหม่ และการที่คิดจะทำประมวลกฎหมายชนน ถ้า
 ว่างไปแล้วจะผิดแผกจากแบบแผนประเพณีที่มีมา
 แต่โบราณกาลก็หาไม่ได้ เพราะมีแบบอย่างที่ดีอาจ
 อ้างได้ ดังเช่นพระบรมกษัตริย์แต่ปางก่อนได้เคย
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชำระพระราชกำหนด
 บทพระอัยยการซึ่งตั้งมาดวงเวลายาวนาน จัดเข้า
 เป็นหมวดหมู่มาแต่เป็นครั้งคราว การตรวจชำระ
 พระราชกำหนดกฎหมายดังกล่าวนี้ ครั้งหลังที่สุด
 ได้ มเมอบจุดศักราช ๑๓๖๖ (๒) (พ.ศ. ๒๓๕๗)
 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินท
 รมหากักรบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก องค์

(๒) ผู้ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
 ตรวจชำระพระราชกำหนดกฎหมายในครั้งนั้น คือ

อัครราช	ขุนสุนทรโวหาร	ผู้ว่าที่พระอัครราช
	ขุนสารประเสริฐ	
	ขุนวิเชียรอักษร	
	ขุนวิจิตรอักษร	
ลูกขุน	ขุนหลวงพระไกรสี	
	พระราชพิณิจไชยราชปลัด	
	หลวงอัถยา	
ราชบัณฑิต	พระมหาวิชาธรรม	
	ขุนศรีวรโวหาร	
	นายทิม	
	นายด่อน เปรี๊ญ	

TUDC เมื่อชำระแล้ว อัครราชผู้รับสั่งให้ขึ้นสามฉบับ
 บิดตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ บัวแก้วทุกเล่มเป็นสำคัญ

ปฐมบรมกษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ต่อนั้น
 มากได้ออกประกาศพระราชบัญญัติใช้เป็นกฎหมาย
 มากหลาย ยิ่งความสะดวกแก่การชำระคดีต่างบท
 กฎหมายในภายหลัง

การออกประมวลกฎหมายในประเทศไทยนั้น
 เพื่อให้ได้ผลอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ เพื่อรวบรวมบทบัญญัติของ
 กฎหมายว่าด้วยลักษณะเดียวกัน ซึ่งกระจัด
 กระจายอยู่ในพระราชกำหนดกฎหมายต่าง ๆ เข้า
 ไว้เป็นหมวดหมู่ในประมวลกฎหมายอันเดียวกัน
 เช่นกฎหมายอาชญา มีบทกระจัดกระจายอยู่ใน
 ลักษณะโจร ลักษณะอาชญาหลวง ลักษณะวิเวท
 ลักษณะอาชญาราษฎร ฯลฯ และในพระราช
 บัญญัติที่ออกใหม่ในชั้นหลัง เช่นพระราชบัญญัติ
 ว่าด้วยธง ร.ศ. ๑๓๖ พระราชกำหนดลักษณะ
 ชุมชนหลวง ประเวณี ร.ศ. ๑๓๘ พระราชบัญญัติ
 ลักษณะหมิ่นประมาท ร.ศ. ๑๓๘ ประกาศลักษณะ
 หนี ร.ศ. ๑๓๘ เป็นต้น ซึ่งบทกฎหมายว่าด้วย
 ลักษณะอาชญาอย่างเดียวกันกระจัดกระจายอยู่หลาย
 แห่งด้วยกัน ย่อมทำให้เป็นการยากลำบากแก่ศาล
 ในอันจะค้นคว้าหยาบยกมาพิจารณาพิพากษาคดี

เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องรวบรวมขึ้นเป็นประมวล
 คือ กฎหมายลักษณะอาชญาคดีที่มีอยู่ในเวลานี้
 ประการที่ ๒ เพื่อเปลี่ยนแปลงบทกฎหมายเก่า
 อันล้าสมัยให้ต้องตาม ความนิยมในปรัศยุบนี้
 เช่นวิธีพิจารณาในโบราณสมัยให้ช่องแก่คู่ความที่
 จะยื่นอุทธรณ์ฎีกาได้หลายชั้น โดยหวังที่จะให้
 ความคุ้มครองแก่คู่ความ แต่กลับได้ผลตรง
 กันข้าม คือคู่ความถือเป็นโอกาสอาศัยวิธี
 พิพิจารณานั้นเอง ประวิงความไม่สิ้นสุด ในความผิด
 บางอย่าง กฎหมายเก่าวางบทกำหนดโทษ โดยระบุ
 เกณฑ์ไว้อย่างละเอียด เช่นคดีทำร้ายร่างกาย
 ให้พิเคราะห์ถึงอาวุธที่ใช้และลักษณะบาดแผลที่
 ถูกทำร้าย ในสมัยก่อนผู้ร่างกฎหมายในประเทศ
 ดัชยามหรือในประเทศอื่นก็ดูกัน มักจะวางเกณฑ์
 ในการออกกฎหมายบังคับเฉพาะเรื่องหนึ่งๆ แทน
 ที่จะวางหลักเป็นบททั่วไป เพื่อให้ โอกาส แก่ผู้
 พิพากษาคฤดาการใช้ดุลพินิจพิจารณาคดีตามเหตุ
 ผลเป็นเรื่องๆ

ประการที่ ๓ เพื่อนำหลักกฎหมายอันแพร่หลาย
 ซึ่งไม่มีอยู่ในกฎหมายเก่ามาใช้ ยังความรู้ในวิชา
 กฎหมายให้เจริญยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า กฎหมายแพ่ง

มีบทบัญญัติที่เกี่ยวแก่ลักษณะบุคคล เช่นการ
 สัมรส การอย่า และการรับมรดก ที่เกี่ยวแก่
 ลักษณะสัญญา เช่นกู่หน ขอบชาย ให้ ยืม เป็น
 เรื่อง ๆ ไป แต่ไม่มีบททั่วไปซึ่งบัญญัติถึงการ
 ก่อตั้ง ความเป็นอย่างอื่น และความระงับสิ้นไปแห่งสิทธิ
 และหน้าที่ตามกฎหมาย เหตุฉะนี้เมื่อจะวินิจฉัย
 ถึงข้ออื่น ๆ จำต้องพิจารณาค้นคว้าหาจากบท
 เฉพาะเรื่อง ๆ อนึ่งกฎหมายลักษณะทรัพย์สิ้น
 กิจจำเป็นต้องมิชนไว้ให้ชัดเจน บทกฎหมายว่า
 ด้วยพาณิชย์ยกควรนำมาบัญญัติชนไว้ เพราะการ
 ค้าขายระหว่างกรุงสยามและประเทศใกล้เคียงเจริญ
 ชนทุกวัน เช่นลักษณะหุ้นส่วนและบริษัท คิวเงิน
 เก็บของในคลังสินค้า ฯลฯ ส่วนในกฎหมาย
 อาชญากรรมก็จำเป็นต้องนำเอาบทสำหรับคุ้มครองตามที่มีใน
 ประมวลกฎหมายใหม่ ๆ มาบัญญัติไว้ เพื่อรักษา
 ประโยชน์ทั้งของประชาชนและของบุคคลผู้ต้องหา
 รัฐบาลตั้งเห็นความสำคัญแห่งกิจการที่กล่าว
 นานมาแล้ว และเห็นด้วยว่าจะทำไปให้สำเร็จได้
 ก็โดยชำระต่างบทกฎหมายทั้งต้นที่ใช้อยู่ในพระ
 ราชอาณาจักรให้เป็นประมวล อีกประการหนึ่ง
 รัฐบาลปรารถนาจะให้ประเทศต่าง ๆ ซึ่งได้สิทธิ

พิเศษไว้ โดยสัญญาทางพระราชไมตรียอมลดละดีทิส
 นนและเลิกอำนาจค่าดกงสุด การที่จะปลดเปลื้อง
 ให้พ้นจากดีทิสพิเศษของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้
 ไม่ว่าในประเทศใด ย่อมเป็นสิ่งที่ต้องด้วยความ
 มุ่งหมายอันควรในทางรัฐประศาสน์นโยบายทั้งสิ้น
 เพราะต่างก็ประสงค์จะใช้อำนาจของตนปกครอง
 โดยสมบูรณ์เด็ดขาด การจัดระเบียบค่าดยุคติธรรม
 ให้ดีขึ้น และกิจการดำเนินมาโดยสม่ำเสมอเรียบ
 ร้อย กับทั้งมีกฎหมายอันทันสมัยประกอบด้วย
 หดกอันเที่ยงธรรม การจัดชำระค่าดต่างรวบรวม
 บทกฎหมายเหล่านี้เข้าเป็นประมวลให้ดังระเบียบ
 ย่อมเป็นองค์พระยานให้เห็นความเจริญของประเทศ
 ดยาม ทั้งนี้เป็นเหตุอย่างดีที่จะยกขึ้นแต่ดังต่อ
 ประเทศที่เกี่ยวของนั้นได้

วิธีดำเนินการตามนโยบายนี้ แล่ดังให้เห็น
 ว่ารัฐบาตได้เห็น การข้างหน้าได้ โทดและเป็นผล
 ดำเร็จ อาศัยการงานทางค่าดยุคติธรรมและทาง
 การร่างกฎหมายได้เจริญมาเห็นประจักษ์ เป็น
 บัจจยให้ประเทศดยามได้ทำสัญญาทางพระราช
 ไมตรีกับนานาประเทศในชั้นหลังนี้ได้ ตามหนังสือ
 สัญญาทางพระราชไมตรีที่ทำขึ้นใหม่ ประเทศ

ต่าง ๆ ได้ยอมสละสิทธิพิเศษซึ่งมีอยู่แต่ก่อนนั้นให้
 เกือบหมด และโอนอำนาจการชำระความในศาล
 กงสุตมาให้ศาลฝ่ายสยามชำระ ส่วนสิทธิที่ยังเหลือ
 อยู่บ้างนั้น เมื่อประเทศสยามได้ประกาศใช้ประมวล
 กฎหมายครอบครัวแล้ว ในไม่ช้าก็จะได้เลิก
 ถอนไป ทั้งนี้ยอมแสดงให้เห็นว่าการชำระประมวล
 กฎหมายเป็นของสำคัญเพียงไร นอกจากเพื่อ
 ความเจริญและอารยธรรมของประเทศแล้ว ใน
 ส่วนความสัมพันธ์กับนานาชาติ ประเทศ ยังเป็น
 เหตุส่งเสริมฐานะของประเทศสยามให้ ยิ่งขึ้น อัน
 เป็นความประสงค์ข้อหนึ่งในทางรัฐประศาสน์นโยบาย
 บัดนี้จะได้กล่าวตำนานการชำระประมวลกฎ
 หมายในประเทศสยามและการร่างกฎหมายโดยย่อ
 ต่อไปนี้

จำเดิมแต่ได้ชำระพระราชกำหนดกฎหมายใน
 ครั้งสุดท้ายเมื่อปัจจุศักราช ๑๓๖๖ (พ.ศ. ๒๓๘๗)
 แล้วเป็นต้นมา ยังหาได้ตรวจชำระบทกฎหมายให้
 เรียบร้อยอีกไม่ เป็นธรรมดาอยู่เองที่บทกฎหมาย
 อันพันความต้องการในสมัยและที่ชดกันเองจะมีอยู่
 มาก พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหา

จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรง
พระราชดำริเห็นควรให้จัดชำระระยะต่างเดี่ยใหม่ โดย
จัดหาเนติบัณฑิตผู้ทรงไว้ซึ่งคุณวุฒิในทางกฎหมาย
ต่างประเทศและเลือกสรรผู้ชำนาญกฎหมายฝ่ายไทย
แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นเป็นกรรม
การคณะหนึ่ง ^(๓) เมื่อปีรัตนโกสินทร ศก ๑๑๖
(พ.ศ. ๒๔๔๐) มีหน้าที่ตรวจชำระพระราชกำหนด
บทกฎหมายเก่าใหม่ มีพระเจ้าอุกยาเชอ กรมหมื่น
ราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (ภายหลังเลื่อนเป็นพระเจ้าพิ
ยาเชอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์) เสนาบดี
กระทรวงยุติธรรม เป็นประธาน ตามโครงการ
จำกัดเพียงจัดทำกฎหมายลักษณะอาชญา เรียบ
เรียงเป็นร่างขนต้นขนไว้ ดูปีรัตนโกสินทรศก ๑๒๓

(๓) พระเจ้าน้องยาเชอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เคย
ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

พระยาประชาภิจักรจักร (แซ่ม บุนนาค) เมื่อเป็น
อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง

เจ้าพระยาอภัยราชา (โรแดง ยัคแมงส์) ที่ปรึกษา
ราชการ

มองซิเออร์ ริชาร์ด ยัคส์ เฮอร์กแปตริก ที่ปรึกษา
กฎหมาย

หมอโตกจิ มาซา (ภายหลังเป็นพระยามหิธรมนู
ปกรณโกศลคุณ) เมื่อเป็นผู้ช่วยที่ปรึกษาราชการ

มองซิเออร์ คอร์เนย์ ชลีสเซอร์

(พ.ศ. ๒๔๔๗) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง
 กรรมการขึ้นอีกคณะหนึ่ง (๔) ตรวงชำระแก้ไขจน
 ดำเร็จลงรูปเป็นกฎหมายส่วนลักษณะอาชญาแล้ว
 นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย จึงทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรรมการเสนาบดี (๕) มีพระเจ้า
 น้อยยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ (ภายหลัง
 เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง
 ราชานุภาพ) เป็นประธาน และกรรมการสำหรับ

(๔) มองซิเออร์ ชอร์ชส์ ปาคูซ์ ในตำแหน่งที่
 ปรีกษาในการร่างกฎหมาย

มิสเตอร์ วิลเลียม แอลเฟรด คูนะ คิลเก้ แทน
 เจ้ากรมอัยการ (ภายหลังเป็นพระยาอรรถการประสิทธิ์)

พระอรรถการประสิทธิ์ (ปลื้ม สุจริตกุล) (ภายหลัง
 เป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีฯ)

หลวงสกลสัตยาทร (ทองบูน บุญขมานพ) (ภายหลัง
 เป็นพระยาสัตยพรตสุนันท์ฯ)

(๕) พระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหลวงนเรศวรฤทธิ
 (ภายหลังเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ)

พระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหลวงเทวะวงศโรประการ (ภายหลัง
 เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ-
 ราวโรประการ)

TUDC
 พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ

08/04/2563

ตรวจเทียบเคียงถ้อยคำอีกคณะหนึ่ง (๖) เมื่อ
 กรรมการได้ตรวจพิจารณาแล้วสำเร็จได้ ดังพระราช
 ประสงค์นำชนทูตเกล้า ๆ ถวาย ทรงตรวจแก้ไข
 ด้วยพระองค์เองอีกชั้นหนึ่ง และได้ทรงปรึกษา
 ในที่ประชุมเสนาบดีเห็นชอบโดยพระราชบริหารแล้ว
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้ตราไว้เป็นพระ
 ราชบัญญัติ แต่ณวันที่ ๑๕ เมษายน รัตนโกสินทร
 ศก ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑)

ในคราวเดียวกันนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้า ๆ ตั้งกรรมการขึ้นอีกคณะหนึ่ง (๗) เพื่อจัด

(๖) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนศิริราชสังกาศ
 กรรมการศาลฎีกา เป็นประธาน
 พระยาประชาภิจักรจักร (แจ่ม บุนนาค) กรรมการ
 ศาลฎีกา
 พระบริรักษ์จัตรงศ์ (พุ่ม บุนนาค) กระทรวง
 การต่างประเทศ (ภายหลังเป็นพระยาไมตรีวิรัชกฤต)

(๗) พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์
 เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนศิริราชสังกาศ กรรมการ
 ศาลฎีกา
 พระยาจักรปาณีศรีศีลวิสุทธิ (ลออ ไกรฤกษ์) ปลัด
 ทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม (ภายหลังเป็นเจ้าพระยา
 มหิธร ฯ)

พระยาประชาภิจักรจักร (แจ่ม บุนนาค) กรรมการ
 ศาลฎีกา

ร่างพระราชบัญญัติ วิจัยพิจารณา ความแพ่งและพระ
 ธรรมบัญญัติคดีธรรมชนใช้ไปพลางก่อน จนกว่า
 จะมีกฎหมายที่สำเร็จบริบูรณ์ออกใช้แทน การร่าง
 กฎหมายลักษณะนี้ทำให้สามารถแน่ใจได้ว่า การ
 เปลี่ยนแปลงชนิดนี้จะยังประโยชน์เพียงใด การที่
 ควบคุมกฎหมายที่ยังบกพร่องนั้นเป็นเหตุให้เกิดมี
 ความเห็นแก่งแย่งชนระหว่างเจ้าหน้าตฝ่ายตุลาการ
 และตุลาการแทบทุกประเทศ หรือระหว่างเจ้าหน้าที่

พระ~~ราช~~บริรักษ์จริยาวัตร (ทองดี ธรรมศักดิ์) ข้า
 หลวงพิเศษศาลยุติธรรม (ภายหลังเป็นพระยาธรรมสาร
 เวทย์ฯ)

หลวงศรีสังข์กร (ตาด จารุรัตน์) ผู้พิพากษาศาล
 อุตรดิตถ์ (ภายหลังเป็นพระยาศรีสังกร)

พระเมธินฤปกร (ต้น บุนนาค) อธิบดีศาลแพ่ง
 (ภายหลังเป็นเจ้าพระยาพิชัยญาติฯ)

หลวงนเรนทีบัญชากิจ (ลัด เศรษฐบุตร) อธิบดี
 ศาลพระราชอาชญา (ภายหลังเป็นพระยานเรนทีบัญชากิจ)

ขุนหลวงพระไกรสี (เทียม บุนนาค) อธิบดีศาล
 คดีต่างประเทศ

พระขำเมือง (จ้อย สุวรรณทัต) อธิบดีศาลโบริสภา
 (ภายหลังเป็นพระยาธรรมศาสตร์นาถประณัย)

มิสเตอร์ เอ. สตีวอตต์ แบล็ก ที่ปรึกษากระทรวง
 ยุติธรรม

มิสเตอร์ วิลเลียม แอลเฟรด กุณะ ทีเลกี แทนเจ้า
 กรมอัยการ

ขุนโกษากร ทนายความ

ฝ่ายปกครองด้วยตนเอง พระบาทสมเด็จพระ
 รมาริบัติคีรีรัตนมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุฑาม
 เกตเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักแก่พระราชหฤทัยดังนี้
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรรมการชำระ
 ประมวลกฎหมายชนเมือง พ.ศ. ๒๔๕๑ มีชาว
 ฝรั่งเศสเป็นกรรมการ กรรมการคณะมนตรีมหาด
 ราชประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวล
 วิธีพิจารณาคriminal ความอาชญา ประมวลวิธีพิจารณา
 ความแพ่ง และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม
 กรรมการชำระประมวลกฎหมายได้ทำการเป็น
 ลำดับมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๙
 กรรมการชำระประมวลกฎหมายชาวต่างประเทศ^(๘)

- (๘) มองซีเออร์ ยี. ปาคูร์ (พ.ศ. ๒๔๕๐-๒๔๕๖)
 มองซีเออร์ มองชาวิกล์ (พ.ศ. ๒๔๕๑-๒๔๕๔)
 มองซีเออร์ อาร์. กียอง (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๑)
 มองซีเออร์ ริวีแอร์ (พ.ศ. ๒๔๕๐-๒๔๕๓)
 มองซีเออร์ เซ็คนิตส์ (พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๔๕๘)
 มองซีเออร์ เดอ ลาโฟคาร์ต (พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔๖๒)
 มองซีเออร์ เดเลสแตร์ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๕๘)
 มองซีเออร์ ชาลส์ เลเว็ก (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๘) แต่
 ก่อนเป็นเลขานุการกรรมการชำระประมวลกฎหมาย (ตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๕๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘)
 มองซีเออร์ เรมี เดอ ปลังเตอโรส (ตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๖๓)
 มองซีเออร์ อาร์. กาไซ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕)

ได้จัดรวบรวมพระราชกำหนดกฎหมาย เรียบเรียง
เป็นร่างขึ้น แด่ดวงจันทร์พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
ตั้งกรรมการตรวจแก้ไขอีกคณะหนึ่ง (๕) มี
เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม หม่อมเจ้าจรรยาฤกษ์
กฤดากร (ภายหลังเลื่อนเป็นพระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าจรรยาฤกษ์กฤดากร) และต่อมาพระยา
อินทราธิบดีศรีพรหมเมือง (ม.ร.ว. ดพ สุทัศน์)
(ภายหลังเลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาอภัยราชามหายุติ
ธรรมฯ) เป็นประธาน เพื่อปรึกษาหารือแก้ไข
ร่างนั้น

(๕) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสวัสดิวัตน์
วิศิษฎ์ (ภายหลังเลื่อนเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์

พระ
พระยาถวัลย์มิตร (เย็นส์ ไอ. เว็สเตินการ์ด) ที่
ปรึกษาราชการ

มิสเตอร์ สกินเนอร์ เทอร์เนอร์ ที่ปรึกษากระทรวง
ยุติธรรม

พระยามหิธร ฯ (หม่อมโตกิจิ มาซา)

พระยาอรรถการประสิทธิ์ (วิลเลียม แอลเฟรดคณะ
ดิลก)

พระยาพิเชตพิเศษพิสัยฯ (ปลื้ม สุจริตกุล) (ภายหลัง
เป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ฯ)

หลวงสถลสัตยาทร (ทองบูน บุญขมานพ) เคย
เป็นเลขานุการ (พ.ศ. ๒๔๕๑-๒๔๕๕)

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 พระรามธิบดีศรีรัตนธรมหาอริราชกุมาร พระมงกุฎ
 เกดดาเจ้าอยู่หัว ทรงได้พระราชหฤทัยเพื่อให้
 การชำระคดีต่างบทกฎหมายเจริญยิ่งขึ้น จึงทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบใหม่ เพิ่ม
 กรรมการไทย (๑๐) เข้าในคณะกรรมการชำระ
 ประมวลกฎหมาย เพื่อได้ร่วมมือตรวจสอบพิจารณาร่าง
 ซึ่งกรรมการชาวต่างประเทศได้ทำขึ้น และได้ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมหลวงสวัสดิ์ วัฒนวิเศษฐ์ อธิบดีศาลฎีกาประมุข
 แห่งตุลาการเป็นประธานกรรมการ (พ.ศ. ๒๔๕๘-
 ๒๔๖๒)

ใน พ.ศ. ๒๔๖๒ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้เจ้าพระยาอภัยราชาฯ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม :

(๑๐) พระยานเรนตีปัญญากิจ (ถัด เศรษฐบุตร)
 พระจินดาภิรมย์ ฯ (จิตร ฌสงขลา) (ภายหลัง
 เป็นพระยาในนามเดิม)

พระเทพวิฑูร ฯ (บุญช่วย วณิกกุล) (ภายหลังเป็น
 พระยาในนามเดิม) เคยเป็นกรรมการประจำองกรรรมการ
 ชำระประมวลกฎหมาย (พ.ศ. ๒๔๕๘-๒๔๖๒)

มองซิเออร์ อาร์. ก็็อง (หัวหน้ากรรมการร่าง
 ประมวลกฎหมาย)

มองซิเออร์ เคอ ลาฟคาร์ด

เป็นนายกกรรมการชำระประมวลกฎหมายและให้
พระมานวราชเสวี^(๑๑) เป็นเลขานุการประจำกอง
กรรมการชำระประมวลกฎหมาย และทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรรมการ^(๑๒) ขึ้นอีก
กองหนึ่ง มีหน้าที่ตรวจคัมภีร์ภาษาดัชชามเพื่อนำมา
ใช้ในการร่างกฎหมาย การที่กรรมการไทยและ
ชาวต่างประเทศได้ร่วมมือกันทำงานทงนี้ เป็นเหตุ
ให้การชำระประมวลกฎหมายดำเนินก้าวหน้าและ
เจริญขึ้นเป็นลำดับ

เมื่อกรรมการได้ตรวจชำระประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์บรรพ ๑ และ ๒ แล้วเสร็จ จึง

มองซิเออร์ ซาลส์ เลเว็ท

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิจิตรวรณปรีชาผู้แปล

(๑๑) พระมานวราชเสวี (ปลอด ฅสงขลา) ภายหลังเป็นพระยาในนามเดิม ต่อมาในปีเดียวกันได้เป็น
กรรมการแปลประมวลกฎหมาย

(๑๒) พระราชวรวงศเธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
ซึ่งภายหลังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นกรรมการ
ตรวจสอบคำแปลเพิ่มขึ้นอีกตำแหน่งหนึ่ง

พระยาฤทธิพิทักษ์ (ตัน บุนนาค) ภายหลัง
เป็นพระยาพิชัยญาติ

พระยาอรรถการยบดี (ชุ่ม อรรถจินดา)

พระยาไมตรีวิรัชฤๅท (พุ่ม บุนนาค)

พระยาสัตยพรตสุนันท์ (ทองบุน บุษยมานพ)

^๕นำชนทุกเหล่า ๆ ถวาย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
^{๕๕}ให้ตั้งกรรมการตรวจแก้ไข^{๕๕}ชนคณะหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๕
 มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๕ คือ ^{๕๖}สมเด็จพระเจ้าน้อง
 ยาเธอ ^{๕๗}เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต (ภาย
^{๕๘}หลังเดือนเป็นสมเด็จพระเจ้าพญาเธอ ^{๕๙}เจ้าฟ้ากรม
 พระนครสวรรค์วรพินิต) ^{๖๐}สมเด็จพระเจ้าบรม
 วงศ์เธอ ^{๖๑}เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ^{๖๒}สมเด็จพระ
 เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรวรฤทธิ ^{๖๓}พระ
 เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ (ภาย
^{๖๔}หลังเดือนเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 พระยาดำรงราชานุภาพ) ^{๖๕}พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมหลวงสวัสดิวัตน์ ^{๖๖}วัดนวิศิษฎ์ (ภายหลังเดือนเป็น
^{๖๗}สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตน์
^{๖๘}วิศิษฎ์) ^{๖๙}พระยาจักรปาณิศร์คีตวิสุทธ์ (ภาย
^{๗๐}หลังเดือนเป็นเจ้าพระยามหิธร ฯ)

กรรมการคณะนี้ได้ลงมือทำการตรวจแก้ไขร่าง
 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๑-๒ โดย
^{๗๑}สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์
 วโรปการ ^{๗๒}ประทับเป็นประธาน (พ.ศ. ๒๔๖๕-
^{๗๓}๒๔๖๖) ^{๗๔}ครั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ฯ พระ

^{๒๕๕}องค์หนึ่ง^๒พระชนม์มแล้ว ^{๒๖}ต้มเค็ญพระเจ้าพี่ยาเธอ
^{๒๗}เจ้าพากรมพระนคร^{๒๘}สวรรคต^{๒๙}พิบัติ ทรงเป็นประธาน
 ต่อมา ในระหว่างที่กรรมการตรวจแก้ พิจารณา
 แก้ไขนั้น กรรมการชำระประมวลกฎหมายฝ่ายไทย
 มีเวรผลัดเปลี่ยนกันไปประจำอยู่ด้วยทุกคราว เพื่อ
 ทำงานติดต่อระหว่างกรรมการตรวจแก้กับกรรมการ
 ชำระประมวลกฎหมาย ^{๓๐}เมื่อมีข้อสงสัยหรือติดขัด
 ประการใดให้กรรมการผู้^{๓๑}ที่ไปทำงานติดต่อ ย้อนนำ
 มาปรึกษาหารือกับคณะกรรมการ ^{๓๒}เมื่อกรรมการ
 ชำระประมวลกฎหมายปรึกษาตกลงเป็นประการใด
 ก็นำเสนอก่อกรรมการตรวจแก้เป็นเรื่อง ๆ ไป
 กรรมการตรวจแก้ได้พิจารณาแก้ไขร่างประมวล
 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๑-๒ แล้วเสร็จ
^{๓๓}ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ๑ ถวาย ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ๑ ให้ออกประกาศเป็นครั้งแรก เมื่อ
 ณวันที่ ๓๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ๑ ให้จัดระเบียบการขึ้นใหม่ใน
 เรื่องร่างกฎหมาย โดยยกกองกรรมการชำระ
 ประมวลกฎหมาย ^{๓๔}ขึ้นตั้งฐานะกรมขึ้นอธิบดี เรียก
 ว่ากรมร่างกฎหมาย ^{๓๕}สังกัดขึ้นในกระทรวงยุติธรรม

การจัดทำกรมนั้นเป็นดังฟังปรารภนา เพราะ
 จำเป็นต้องออกกฎหมายใหม่สำหรับประเทศมากขึ้น
 เพื่อให้สัมพันธ์กับความต้องการในปัจจุบัน ความ
 เจริญในการค้าและความสัมพันธ์กับนานาประเทศ
 กรมร่างกฎหมายที่ตงชนใหม่มีหน้าที่ไม่
 ณะเพาะรวบรวมชำระประมวลกฎหมายแต่อย่างเดียว
 เช่นกับกองกรรมการชำระประมวลกฎหมายในชั้นเดิม
 มีหน้าที่ตรวจพิจารณาบทกฎหมายพระราชบัญญัติ
 กฎเด่นาบดี ซึ่งจะได้ออกต่อไปในภายหน้าด้วย
 ตามกระแสพระบรมราชโองการลงวันที่ ๑๘ กันยายน
 พ.ศ. ๒๔๖๖ มีใจความว่า เพื่อให้ถูกต้องด้วยวิธี
 เรียบเรียง บรรดาพระราชบัญญัติหรือกฎเด่นาบดี
 ซึ่งเจ้ากระทรวงทบวงการจะเรียบเรียงขึ้นให้ส่ง
 ยังกรมร่างกฎหมายเพื่อตรวจแก้หรือยกร่างขึ้นใหม่
 ให้เป็นการแน่นอนว่าถูกต้องด้วยหลักทางการและ
 เป็นการดีมาเด่มอ แลวจ้งนำชนทุกเดถา ๆ ถววย
 ต่อมาในรัชกาลปัจจุบันได้มีกระแสพระบรมราช
 โองการลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ความว่า
 ถ้ากระทรวงทบวงการใดประสงค์จะคิดการขึ้นใหม่
 หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงรัฐประศาสตร์นโยบายเดิมแล้ว ให้
 ทดเดถา ๆ ถววยความเห็นเดถากอนชนหนึ่ง เพื่อ

ปรึกษาในเสนาบดีสภาหรืออธิบดีรัฐมนตรีสภา เมื่อ
 ความเห็นนั้นได้ครบอนุมัติแล้ว จึงคิดร่างกฎหมาย
 โดยละเอียดต่อไป ส่วนที่จะออกกฎหมายหรือ
 ประกาศอื่น ๆ นั้น เมื่อเจ้ากระทรวงได้ตกลง
 ในเรื่องโครงการและข้อสำคัญแล้ว ควรปรึกษา
 หรือติดต่อกับเจ้ากระทรวงทบวงการอื่นที่เกี่ยวข้อง
 ของในเรื่องนั้นเสียก่อน เมื่อตกลงเป็นเด็ดขาด
 อย่างไม่แล้ว จึงค่อยส่งเรื่องมายังกรมร่างกฎหมาย
 เพื่อร่างขึ้นเป็นกฎหมาย

ในกรมร่างกฎหมาย ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเป็นนายก
 กรรมการโดยตำแหน่ง (๑๓) กับมีกรรมการ (๑๔)

-
- (๑๓) เจ้าพระยาอภัยราชาฯ (พ.ศ. ๒๔๖๖—๒๔๖๘)
 เจ้าพระยาพิชัยญาติฯ (พ.ศ. ๒๔๖๘—๒๔๗๑)
 พระยาจินดาภิรมย์ฯ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๑)
 (๑๔) กรรมการไทย. พระยานเรนตีปัญญากรกิจ
 (ลัดเสรษฐบุตร) (จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๒)
 พระยาจินดาภิรมย์ฯ (จิตร ฌสงขลา)
 พระยาเทพวิฑูรฯ (บุญช่วย วณิกกุล)
 พระยามานวราชเสวี (ปลอด ฌสงขลา) (เคยเป็น
 กรรมการประจำกรมร่างกฎหมายจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๗)
 พระราชวรวงศเชอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (ตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๖๘)
 พระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) (ตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๖๘)

ไทยและชาวต่างประเทศ กรรมการได้ประชุม
 ปรีक्षाกันแทบทุกวัน เพื่อตรวจชำระประมวล
 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๓ ต่อไป เมื่อ
 ตรวจชำระเสร็จแล้วจึงนำขึ้นเด่นอกกรรมการตรวจ
 แก่ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าพญาเชอ เจ้าฟ้ากรมพระ
 นครดวรรควรพินิตเป็นประธาน เมื่อได้ตรวจแก้
 โดยวิธีเดียวกับบรรพ ๑ และ ๒ ดังกล่าวมาข้างต้น
 จนเป็นผลสำเร็จแล้ว จึงได้นำความขึ้นกราบบังคม
 ทูลพระกรุณา แล้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้ออกประกาศบรรพ ๓ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม
 พ.ศ. ๒๔๖๗

ในปลาย พ.ศ. ๒๔๖๗ การงานในกรมร่าง
 กฎหมายได้ทวายนเป็นอันมาก และการชำระ

พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ฯ (วงษ์ ลัดพลี) (ตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๓๒) เคยเป็นเลขานุการมาก่อน (พ.ศ. ๒๔๖๗—
 ๒๔๖๘)

พระสารสาสน์ประพันธ์ (ชั้น จารุวัตร) เป็นเลข
 นุกรตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๖๘

กรรมการชาวต่างประเทศ. มองซิเออร์ อาร์. กียอง
 (ในตำแหน่งที่ปรึกษาในการร่างกฎหมาย ตั้งแต่ พ.ศ.
 ๒๔๖๖)

มองซิเออร์ ชาลส์ เลเว็ก

มองซิเออร์ เรมี เดอ ปลังเตอโรส

มองซิเออร์ อาร์. กาโซ

ประมวลกฎหมายแพ่งก็กำลังดำเนินอยู่โดยเร่งรัด
ที่จะให้สำเร็จโดยเร็ว จึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้
พระยาจินดาภิรมย์ฯ กรรมการศาลฎีกาประจำ
ทางกรมร่างกฎหมาย (๑๕) แต่คงให้เป็นกรรมการ
ศาลฎีกาอยู่ตามเดิม เมื่อมีคดีจะต้องปรึกษา
หารือก็ให้ไปประชุมปรึกษาคความฎีกาเป็นครั้งคราว
อนึ่งเนื่องจากที่ได้ออกประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์บรรพ ๑-๒ และ ๓ แล้ว มีความเห็น
แนะนำมากหลาย เพื่อให้ประมวลกฎหมาย
ล้มบรรณยิ่งขึ้น และเมื่อได้พิจารณาโดยถ่องแท้
แล้วเห็นเป็นการสมควรตรวจชำระใหม่ จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรม
ราชานุญาตให้กรมร่างกฎหมายตรวจชำระแก้ไขใหม่
การแก้ไขทางกรมร่างกฎหมายในตอนหลังอยู่ใน
ความเป็นประธานของพระยาจินดาภิรมย์ฯ เมื่อ
ได้ทำสำเร็จแล้วจึงเสนอต่อกรรมการตรวจแก้เพื่อ

(๑๕) เป็นการชั่วคราว ตั้งแต่เดือนมิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๖๗ จนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้รั้งตำแหน่งอธิบดีศาลฎีกา
และให้เป็นอุปนายกกรรมการกรมร่างกฎหมาย อีกตำแหน่ง
หนึ่งด้วย

ดำเนินการต่อไป ครั้นกรรมการตรวจแก้ไข
พิจารณาแก้ไขอีกชั้นหนึ่งแล้ว ก็ได้นำขึ้น
ทูลเกล้าฯ ถวาย และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายสืบมาจนทุกวันนี้

ครั้นในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ทรงพระ
ราชดำริว่า กรรมการตรวจแก้ไขได้ทำการมาด้วยความ
เหน็ดเหนื่อยเป็นงานแรมปี เหตุว่าต้องแก้ไขถ้อยคำ
ด้านนวนในร่างคำแปลเดิมของกรมร่างกฎหมาย ทั้ง
ได้บัญญัติคำที่ใช้เป็นคำเทคนิคชนกมาก จนเป็น
แบบอย่างได้อาศัยใช้มาจนบัดนี้ นับว่าได้วางรูป
การในเบื้องต้นไว้เสร็จ ไม่จำกัดวงไว้เป็นนิรันดร
เพราะประมวลกฎหมายภาคสำคัญก็ได้ ออก ประ
กาศแล้ว จึงให้ยกเลิกเสีย

เมื่อได้ออกประกาศประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์บรรพ ๓ ซึ่งได้ตรวจชำระใหม่แล้ว กรม
การกรมร่างกฎหมายก็ได้เริ่มตรวจพิจารณาชำระ
บรรพ ๔ ว่าด้วยทรัพย์สินต่อไป

ในการตรวจชำระและร่างกฎหมาย กรรมการ
ได้พยายามที่จะให้ ได้ผลอย่างน้อย ๓ ประการ ดัง
พรรณนามาแล้วในตอนต้น เหตุฉนั้นก่อนยกร่าง
ขึ้น กรรมการได้ ศึกษาหลักกฎหมายไทยในส่วน

ที่เป็นตัวบท และที่ปรากฏจากคำพิพากษาของศาล
 เทียบเคียงกับหลักกฎหมายต่างประเทศ มีอาทิ
 กฎหมายฝรั่งเศส อังกฤษ หลักกฎหมายใหม่
 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา^๑ และธรรมนูญ^๒ ทงขอ
 บัญญัติในประมวลกฎหมายเยอรมัน อิตาลี^๓
 เนเธอร์แลนด์ อเมริกา ฯลฯ เหล่านี้^๔ ได้นำมา
 พิจารณาประกอบด้วย เดอกส์รรเอาแต่ที่เห็นว่า
 จะใช้การได้สะดวกเหมาะสมกับความต้องการของ
 ประเทศ ครั้นได้ร่างขึ้นสำเร็จเป็นรูป ก็ตี
 พิมพ์ร่างนั้นแจกแก่กรรมการไปศึกษาทั่วกันก่อน
 ภายหลังได้นัดประชุมตรวจพิจารณาปรึกษาร่างทบท
 ทวนอีกหลายหนจนเป็นที่เรียบร้อย แล้วจึงจะนำ
 ร่างนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย^๕